

IKKE-EUROPEISK MUSIK I MUSIKUNDERVISNINGEN - SKAL MAN FORSØGE SIG MED DET?

Siegmund Helms: *Aussereuropäische Musik* mit 123 Hörbeispielen auf Tonband. Materialien zur Didaktik und Methodik des Musikunterrichts, Bd. 2 (Hrsg. v. Siegmund Helms, Norbert Linke und Georg Rebscher). Breitkopf & Härtel, Wiesbaden 1976. 164 sider.

Det er ikke svært at finde grunde til, at ikke-europæisk musik og autentisk europæisk folkemusik næsten ikke bliver brugt i musikundervisningen, hverken i folkeskolen eller på gymnasieniveau. Lærers forudsætninger fra studietiden er få eller mangler fuldstændig, undervisningsmateriale eksisterer ikke, og skolens pladesamling er garanteret på dette område helt utilstrækkelig. Hvad stiller man op med et par plader med Ravi Shankar, et halvsuspekt østeuropæisk folklorensemble og en indiansk fløjtegruppe fra Bolivia? Skal man begynde at indkøbe plader (der er så meget andet man mangler)? Hvor får man fat i dem, og hvor skal man ende og begynde? Hvor kan man i nogenlunde overskuelig form finde undervisningsrelevante oplysninger om denne fremmede musik? Skal man ikke hellere lade det ligge og beskæftige sig med noget, man ved noget om og har erfaring for fungerer i undervisningssituationen? Eleverne står jo næppe på ryggen af hinanden for at komme til at høre kinesisk opera og stammesange fra Burundi. Resultatet bliver måske, at man for at dumme sin samvittighed spiller pladen fra sidste år og snakker lidt om den indiske musiks betydning for Sgt. Pepper og John McLaughlin.

Helms bog "*Aussereuropäische Musik*" er skrevet for at hjælpe den betrængte musiklærer. Det er ikke skrevet til musiketnologer, men til folk med meget beskedne forudsætninger indenfor området. Bogens formål er at levere materiale og baggrundsinformation til undervisningen i fremmed musik, den er ikke en indføring i musiketnologien som sådan (som f.eks. Poul Rovsing Olsens: "*Musiketnologi*").

Bogen er bygget op omkring 123 musikseksempler, der kan høres på det bånd, der følger med den. Ideen med at gå ud fra konkret klingende materiale er glimrende. Ikke-europæisk musik formidles i reglen dårligt gennem europæisk nodeskrift, og det er næsten umuligt selv på grundlag af de bedste transskriptioner at få et indtryk af, hvordan den ofte meget fremmedartede musik egentlig lyder. Og i undervisningssituationen går den jo slet ikke med ned. Men desværre! Det der ser så lovende ud og synes næsten grydeklart til at inddrage i undervisningen viser sig at have nogle kedelige minusser.

De 123 eksempler findes på et bånd med en samlet spilletid på 2 timer. Når der også skal være plads til den tyske dame, der annoncerer eksemplerne, kan enhver regne ud, hvor megen tid, der bliver til hvert eksempel. Et musikseksempel på mellem 30 og 60 sekunder er alt for kort til at kunne fungere i undervisningssituationen. Før det er startet, og gemtterne i klassen er faldet til ro, er det færdigt igen. Måske lykkes det een at få gentaget eksemplet under dybeste koncentration fra klassen, men selv da er det for kort til at give et ordentligt indtryk af musikken og da slet ikke af det formale forløb. Men endnu værre er det, at mange af eksemplerne på båndet er af en så dårlig teknisk kvalitet, at de faktisk er ubrugelige. Mono, båndhastighed på kun 9,5 cm/s, og et ordentligt kopi-sus kunne man endda leve med, men der er i mange tilfælde tale om optagelser, som er i den grad forvrængede og overstyrede, at de slet ikke viser det, der er hensigtsmed dem. Hvad hjælper det, at man står og beskriver det balinesiske gamelan-orkestrets fascinerende klængekarakter, når det eksempel man derefter spiller er så teknisk umuligt, at det alene af den grund vil udløse mishagsytringer fra klassen. Ved udvælgelsen af pladeeksemplerne er der ikke taget nok hensyn til indspilningernes tekniske kvalitet (især de ældre Folkways-plader er tit teknisk ringe), og så er der simpelt hen tale om sjusk ved overspillingen; mange af de plader, Helms har hentet sine eksempler fra, er nemlig gode nok. Ikke-europæisk musik kan i sig selv være vanskelig nok at vinde gehør for p.gr.a. sin fremmedartethed, ikke mindst på det klanglige område, så i undervisningen må man i det mindste have nogle ordentlige optagelser at spille for eleverne. At feltoptagelser, der ofte er opstået under vanskelige forhold, ikke kan stå mål med gennemproducerede studieoptagelser, vil klassen nok forstå. Men man kan ikke forvente, at eleverne har samme overbærenhed overfor ældre og/eller teknisk dårlige optagelser, som de hårdede og hårdt prøvede musiketnologer. Ved en gennemgang af optageteknologiens udvikling vil det derimod være nærliggende at spille optagelser på phonograf-valse af grønlandske trommedans fra begyndelsen af århundredet og stålbandsoptagelser med buskmænd fra 40'erne. Her kan man også komme ind på, hvordan musiketnologien har udviklet sig i takt med de teknologiske fremskridt.

Når Helms' eksempler er så korte og teknisk dårlige som tilfældet er, er det godt, at han har hentet dem fra plader som, omend med noget besvær, er tilgængelige og ikke fra publicerede feltoptagelser. Værdien af bogens musikseksempler fordufter jo nemlig ikke fuldstændigt p.gr.a. det dårlige bånd. Der er nøje gjort rede for, hvorfra hvert eksempel er hentet, så bogen kan tjene som en slags vejviser til karakteristiske musikseksempler. Men man må ba-

re selv ulejlige sig med at skaffe pladerne eller overspillingerne til veje. Og så er vi jo tilbage ved en del af udgangsproblemet. Når man nu ville have besværet med at lave et bånd til bogen, kunne man lige så godt have gjort det ordentligt - et par bånd med eksempler af 3 - 5 minutters varighed i en ordentlig teknisk kvalitet. Fordyrelsen ville rigeligt blive opvejet af et sådant materiales anvendelighed i undervisningssituationen.

Bogens eksempler er overskueligt ordnet i nogle primært geografisk bestemte grupper: Afrika, Den nære Orient, Sydasi (Indien, Tibet), Sydøstasi-en, Amerika, og Oceanien/Australien. Eksempeludvalget viser typiske instrumenter og spille- og sangstilarter i de forskellige områder, og jeg synes stort set det er godt, når man ser bort fra båndets minusser. Der er for få eksempler fra Nord- og Sydamerika, hvad Helms selv beklager, og desuden savner jeg lidt flere eksempler på musik hos de få egentlige naturfolk, der er tilbage. På den anden side skal Helms roses for ikke at anlægge et puristisk synspunkt. Han bringer en række eksempler på musikalske blandingsformer, ikke mindst eksempler på europæisk-påvirket musik (bl.a. fra Indien, Japan og Philippinerne).

Og nu til bogens tekst. Hvert af bogens hovedafsnit indledes af en kort karakteristisk af de dominerende træk ved musikken i det pågældende område og en smule om den historiske baggrund og musikens/musikernes samfundsmæssige placering. Det sker i stor udstrækning med anvendelse af citater fra standardlitteraturen. Ved musikseksemplerne er der en kort omtale af den lokalitet/befolkning/stamme, hvorfra optagelsen stammer, en omtale af instrumenter og/eller sangstil og et par analytiske bemærkninger til musikken. Hovedparten af eksemplerne er forsynet med nogle få takter i Helms' egen transskription, som dog er af noget svingende nøjagtighed. Sangtekster er i en del tilfælde brudstykkevis oversat. I en række tilfælde omtaler Helms kort den sociale sammenhæng, den pågældende musikoptagelse er hentet fra, men hovedvægten ligger på den stilmæssige beskrivelse af musikken. Mange af kommentarerne er i øvrigt hentet fra pladenoter.

Den videbegærlige læser vil ret hurtigt komme til kort med Helms' kommentarer og indledninger. Da det er "lærers bog" - og tilmed rettet til den næsten forudsætningsløse lærer - synes jeg nok, at Helms burde have taget nogle flere oplysninger med. Bogen kunne sagtens have båret et halvt hundrede kommenterende sider mere uden derved at miste i overskuelighed. Nu må i hvert fald gymnasie-læreren ty til supplerende litteratur, f.eks. oversigtsfremstillinger som William P. Malm: "Music Cultu-

res of the Pacific, the Near East, and Asia" og Bruno Nettl: "Folk and Traditional Music of the Western Continents" (begge i Prentice-Hall-serien). Den der vil vide mere om den fremmede musiks samfundsmæssige funktion bør læse Alan P. Merriam: "The Anthropology of Music" (Northwestern University Press 1964).

Billedmaterialet i Helms' bog er relativt stort (47 fotos og tegninger), men det er overvejende billeder af "museumsinstrumenter". Der er alt for få billeder af instrumenterne i brug i den sammenhæng optagelsen stammer fra.

Helms indleder bogen med et kapitel, hvor han giver eksempler på den ikke-europæiske musiks indflydelse på europæisk musikkultur og vice versa, og han kommer med forskellige forslag til, hvordan man kan inddrage ikke-europæisk musik i musikundervisningen. Han nævner muligheden af at behandle musikken verdensdel for verdensdel, men jeg tror ikke, det er pædagogisk muligt at lave en sådan musikgeografisk gennemgang. Jeg gad nok se en gymnasieklasses reaktioner efter bare nogle få timer med udelukkende ikke-europæisk musik. Helms' forskellige forslag til en inddragelse af den fremmede musik i forbindelse med gennemgangen af forskellige former for vestlig musik, tror jeg derimod i høj grad er en pædagogisk mulighed. Helms' forslag kommer lidt spredt i indledningskapitlet og også senere i bogen, og det havde været rart med nogle konkrete forslag til undervisningsplaner.

Med udgangspunkt i nogle af Helms' ideer vil jeg skitsere et par muligheder for at inddrage bogens musikseksempler i undervisningen.

1. Ved en gennemgang af musikkens grundelementer kan man f.eks. i forbindelse med
-rytme illustrere vestlig musiks relative rytmiske fattigdom med eksempler på afrikansk slagetøjsmusik (synkron polyrytmik) og indisk trommespil successiv polyrytmik; tyrkisk musik er eminent til "skæve" taktarter;
-skalaer/stemning nævne, at dur og mol kun er to af mange skalamuligheder, og illustrere det med arabiske maqam'er og indiske raga'er; at vores 12-tonetempererede stemning ikke er naturgiven, kan man demonstrere ved den javanesiske slendro-skala (tendens til 5-tonetemperering) og den neutrale tert i megen central- og vestafrikansk musik;
-samklangsforhold tydeliggøre forskellige principper i europæisk flerstemmighed ved hjælp af ikke-europæiske eksempler på bordunsang, parallelsang og kanonisk imitation; eksempler på heterofonisk sang kan spilles i forbindelse med en snak om flerstemmighedens opståen;

-klang sammenligne forskellige vestlige stemmeinstrumenter (bel canto, rock-sang) med hvordan folk synger, f.eks. i Ætiopien, Tyrkiet, Tibet, Japan og Brasilien.

2. I forbindelse med nodeklare kan man komme ind på notationens velsignelser og forbandelser, værbegrebet m.v. ved at spille eksempler på improvisatorisk og/eller frirytmsk ikke-europæisk musik og eksempler på musik, som slet ikke lader sig notere med vor nodeskrift (f.eks. jødeharpe).
3. I forbindelse med instrumentklare kan man give eksempler på europæiske instrumenters anvendelse andre steder i verden (f.eks. violinen i Sydindien), man kan følge en enkelt instrument tilbage til dets orientalske herkomst (f.eks. flygel - spinet - psalterium - kanun/santur), eller man kan se på, hvor jazz/rock-musikkens percussion-instrumenter kommer fra (man kan også se på deres anvendelse i ny musik - Stockhausen, Kagel m.fl.).
4. I forbindelse med musikhistorie kan man f.eks. spille eksempler på arabisk musik, hvis man snakker om middelalderens instrumentalmusik, eller man kan spille vestafrikansk og karibisk musik i tilknytning til tidlig jazz.
5. I forbindelse med gennemgangen af ny musik (f.eks. Messiaen, Boulez, Stockhausen, Cage) kan man både på det klanglige og kompositoriske plan drage sammenligninger med østens musik. Man vil måske ligefrem på denne måde kunne præparere eleverne til en mere åben holdning til de moderne komponister.

Alle disse forslag beskæftiger sig med musikken som lyd eller ting (instrumenter), og den fantasifulde musiklærer vil kunne finde på meget mere. Der er imidlertid en mulighed for inddragelsen af ikke-europæisk musik i undervisningen, som Helms ikke nævner, nemlig at beskæftige sig med den som socialt fænomen.

Meget ikke-europæisk musik er uløseligt bundet til bestemte funktioner og kan kun forstås ud fra dem. Den er kun sjældent tilhører-musik, som vi er vant til. Det er derfor også meget nærliggende at inddrage fremmed musik i en gennemgang af forskellige former for funktionel musik, f.eks. i forbindelse med arbejdssang og dansemusik (eks. på begge dele hos Helms). Beskæftiger man sig med musik i en ideologisk/religiøs funktion, kan man i forlængelse af forskellige former for europæisk/amerikansk kirkemusik og religiøs sang spille eksempler på f.eks. koptisk kirkesang, rituel dansemusik hos den tyrkiske mevlevi-sekt, buddhistisk munkesang, vedisk recitation og afrikansk jagtbesværgelse (det hele kan man finde hos Helms).

Man kan også forsøge at forstå en bestemt kulturs/stammes/klasses musik i hele dens sociale sammenhæng. Det er sværere og mere arbejdskrævende, men til gengæld meget givende. Man må nemlig foruden med musikken også beskæftige sig med det pågældende samfunds økonomi, materielle kultur (som musikinstrumenterne er en del af), sociale organisation og religion. Hvis man ikke selv har et førstehåndskendskab til en fremmed musikkultur, hvad de færreste jo har, kan det volde en del vanskeligheder at samle de fornødne informationer og undervisningsmaterialer (litteratur, plader, bånd, film, dias-serier), og et sådant projekt indbyder under alle omstændigheder til et tværfagligt samarbejde. Men hvis man har mod på at binde an med projektorienteret undervisning og kan få et samarbejde i gang med andre lærere, er et sådant projekt ikke mere umuligt eller energikrævende end så mange andre. Jeg har selv haft positive erfaringer med at arbejde med fremmed musik i samfundsmæssig sammenhæng. I det mindste var de timer, der gik med det en måske hårdt tiltrængt kontrast til den øvrige musikundervisning, og jeg oplevede, at ellers kronisk passive elever deltog aktivt. Jeg mener, det er meget væsentligt, at man i hvert fald en gang i et undervisningsforløb beskæftiger sig en smule dybgående med en musikkultur, der er helt anderledes end vor egen.

Det turde være fremgået, at jeg selvfølgelig mener, man skal svare ja til spørgsmålet i overskriften til denne anmeldelse. Den ikke-europæiske musik - og den autentiske europæiske folkemusik - bør indgå som et helt naturligt element i musikundervisningen på alle niveauer. Både for sin egen skyld, men også til påvisning af den vestlige musiks særlige beskaffenhed. Brugt på den rigtige måde kan den fremmede musik anvendes til hele tiden at påvise alternativer på alle musikkens planer; den vil kunne medvirke til at skabe en mere åben holdning hos eleverne overfor uvante musikalske fænomener og åbne op for nye oplevelsesmuligheder. Med de begrænsninger, jeg har gjort rede for, er Helms' bog et nyttigt redskab i hænderne på den musiklærer, der tør gå i gang med at inddrage verdens musikalske mangfoldighed i sin undervisning.

Hans Peter Larsen